

Att bygga kyrka

Kyrkan är alltid lokal av det enkla skälet att kyrkan består av människor. Inte av människor i största allmänhet utan av sådana som genom det heliga dopet tagits upp i Kristi världsvida kyrka och som genom dopet blivit medlemmar av och tillhöriga en lokal församling. Kyrkan är alla de som söndag efter söndag samlas till bön och lovsång i den lokala församlingens kyrkorum.

Så är det formulerat i olika bekännelsedokument och i kyrkoordningen. Att församlingen är den primära enheten inom kyrkan står att läsa i inledningen till kyrkoordningens andra avdelning. Ännu tydligare är detta formulerat i Lagen om Svenska kyrkan, § 1: Svenska kyrkan är ett evangelisk-lutherskt trossamfund som framträder som församlingar och stift.

Församlingarna är den organisatoriska grund på vilken kyrkan står. I församlingarna sker allt det som gör kyrkan till kyrka: Ordet förkunnas och de heliga sakramenten förmedlas. Församlingarna i sin tur är sammanfogade i stift, som leds av biskopar. Så har det varit ända sedan kyrkan kom till vårt land. Därefter har det inrättats nationella organ med ansvar för olika kyrkliga angelägenheter, men det är inte dessa som utgör kyrkans organisatoriska fundament.

Man kan tycka att uppbyggnaden med församlingar och stift är en mycket stabil organisation, som borde ha funnit sin form och funktion under den långa tid som kyrkan verkat i vårt land. Men så är inte fallet. Det senaste decenniet har många förändringar genomförts. Inte minst har ett stort antal församlingar slagits samman till större enheter. Sedan Svenska kyrkan skildes från staten år 2000 har antalet församlingar nästan halverats – från ca 2 400 till drygt 1 300, en minskning med ca 1 100.

En så genomgripande förändring av kyrkans organisatoriska uppbyggnad går inte obemärkt förbi. Vad är egentligen en församling? Hur liten eller stor kan en församling vara för att den ska kunna utföra sina uppgifter: fira gudstjänst, bedriva undervisning, utöva diakoni och missionera? Sådana frågor hamnar lätt i skymundan när kraft och resurser behövs för att utforma det nya och skapa nya rutiner och arbetslag.

I stället framträder Svenska kyrkan alltmer som en koncern. Kanske finns inte något genomtänkt och avsiktligt reformprogram för detta, men det blir i praktiken följderna av de radikala organisationsförändringar som gjorts sedan sekelskiftet. Att företag och affärskedjor slås samman till koncerner hör ihop med det ekonomiska system, som dominerar i västvärlden. I detta system sker hela tiden förändringar, just nu genom att inköp alltmer sällan görs i butiker och allt oftare via webben. Billigare och ibland bekvämare för konsumenten.

Mönstret får genomslag på allt fler områden, också inom kyrkan. Många som fattar beslut inom kyrkan hävdar att det blir billigare med centralisering, att exempelvis en kyrklig telefonväxel för större områden är billigare än flera små lokala telefonsvarare. Fast följderna har blivit att kyrkan endast nås på kontorstid. Ringer man upp något av de stora kyrkliga pastoraten får man veta att samtal besvaras under kontorstid och att församlingen har stängt över helgen.

Att prästen ofta bor på annat håll förstärker detta ännu mer. Uppenbarligen klarar

koncernkyrkan med centraliserad byråkrati och ledning inte att vara pastoralt medveten, att bygga församling och handla utifrån kyrkans eget väsen. Som religiös service till en bred allmänhet är centraliseringen kanske effektiv, men som grund för att skapa levande församlingar och starkt gudstjänstliv är den förödande. För att inte säga dödande.

Det var ju inte riktigt meningen. Det är på söndagarna som kyrkan verkligen ska vara öppen. Då ska klockorna ringa och människor komma, även om tillgängligheten varit begränsad under pandemin. I kyrkan, när unga och gamla samlas till bön och lovsång, blir Kristi kyrka synlig – en synlighet som alltid är lokal, på bestämda tider och platser. Högmässa söndag kl. 11 (eller vad som gäller lokalt), som det brukar stå i predikoturerna. Det är här grunden för kyrkan som Kristi kropp läggs. Att pastoratets kyrkoråd samlas i församlingshemmet onsdag kväll, stiftsstyrelsen träffas på fredag eller kyrkomötet är sammankallat till Uppsala är kanske nödvändigt. Men inte är sådant kyrkans grundval.

Centraliseringen är kanske bra inom de kommunala och statliga områdena. Men när det kommunala mönstret läggs på församlingarna med centraliserade funktioner och gemensamma arbetsplatser för allt större enheter, då försvinner det som är kärnan i den kristna församlingens identitet – att människor söndag efter söndag samlas till gudstjänst, att de döpta får undervisning, att det finns en kyrklig närvaro i den lokala miljön och en diakonal omsorg om samhällets svaga grupper. Uppgiften för präster, diakoner, övriga anställda och varje medveten kristen är att bygga församling. Lokalt.

Kyrkan byggs nerifrån och underifrån med den lokala församlingen som utgångspunkt. Nära människor, inte på distans. Kanske går det inte överallt, men när man börjar lokalt utgår man från dem som söndagligen firar gudstjänst i sin kyrka. Det är deras engagemang som bär. Där läggs grunden för stift och nationell nivå.

Frågan måste ställas: är utgångspunkten för kyrkan församlingen eller koncernen? I det folkkyrkotänkande som ibland lyfts fram är grunden just det lokala. Nåden ska förmedlas till varje hus och hem, till var och en som bor inom församlingens gränser. Om kyrkan ska vara en folkkyrka, även om hon alltmer börjar bli en folkkyrka i minoritet, måste hon kunna reglera och hantera sin egen lokala organisation utifrån sina lokala förutsättningar, det som brukar benämnas subsidiaritetsprincipen.

Kyrkoordningen talar tydligt om församlingens grundläggande uppgift, men församlingen ses i praktiken inte längre som grundläggande för Svenska kyrkan. Om detta ska fungera rätt måste församlingen också vara grundläggande för helheten, själva basen från vilken kyrkan byggs upp. Detta är motsatsen till de två senaste decenniernas utveckling som på ett genomgripande sätt berövat församlingarna deras självständighet och identitet. Basen riskerar att krossas under tyngden av överbyggnaden.

Den bild av kyrkan som de centrala kommunikatörerna förmedlar är att hon förvaltar ett viktigt kulturarv, hjälper människor i nöd, finns tillhands i kris och sorg och är aktivistisk i de samtidstypiska frågorna. Det är mycket som är bra och riktigt i detta – men det avgörande fattas. Det räcker inte med att tala om hur viktig kyrkan är och allt gott hon gör, att tala om hopp, livsmod och kärlek. Det behövs en kyrklig närvaro söndag som vardag, en vision av en levande kyrka, människor som är tända och sända och som vittnar om att Jesus Kristus har kommit till oss här och nu. Det behövs en kyrka som tror och lever sin tro och bekännelse till Jesus Kristus. Ingen annan och inget annat.